

Martin Germ

Kristologija Nikole Kuzanskog i kristološka ikonografija u autoportretima Albrechta Dürera

Revolucionarna ikonografija autoportretiranja u liku Krista u opusu Albrechta Dürera slijedi, čini se, jednostavan uzorak: Dürer koristi tradicionalni prikaz Krista i blago ga transformira zamjenjujući lik Krista svojim likom. Time slika izražava potpuno novu poruku u kojoj se tradicionalno značenje odabranog kristološkog motiva miješa sa stvarnom predodžbom umjetnika o samome sebi. Primjer toga jest izgubljeni rad Autoportret kao čovjek boli (crtež ugljenom olovkom na papiru, 1522., nekada u Kunsthalleu, Bremen). Slikar, koji je u danima svoje bolesti osjećao jaku bol, poistovjetio se s Kristom i prikazao samog sebe kao čovjeka boli.

Dürerova bi grafika Veronikin rubac koji nose dva anđela (1513., British Museum, London) mogla predstavljati još jedan način miješanja kristološkog sadržaja s autoportretom. Tradicionalni se ikonografski motiv samo neznatno mijenja na način da se obilježja Kristova lica preoblikuju kako bi ono sličilo Dürerovu. Ne možemo govoriti o autoportretu u doslovnom smislu riječi – prizor još uvijek prikazuje Veronikin rubac – no umjesto tradicionalnog prikaza Krista pojavljuje se njegova nova vizija koja nalikuje na Dürera. Čini se da je poistovjećivanje s Kristovom mukom moglo biti glavnim razlogom zbog kojeg je Dürer transformirao Kristove značajke u vlastite, iako se ne smije isključiti niti mnogo kompleksnija ideja Christomimesisa. Ovakvo razmišljanje dodatno podupire i najkompleksnija mješavina kristološke ikonografije i autoportreta u Dürerovu opusu, utjelovljena u njegovu Autoportretu u krznu (ulje na lipovini, 1500., Alte Pinakothek, München).

Dürerov se Autoportret iz Münchena interpretirao na različite načine, no autor se ove studije koncentrirao na mogući utjecaj kristologije Nikole Kuzanskog na Dürera. Dugo dokazivana teza o vezi između poznatog Autoportreta i kuzanske filozofije bila je predmetom mnogih rasprava u posljednjih pedeset godina. No, malo je novog rečeno nakon pionirske analize Franza Winzingera (Albrecht Dürers Munchner Selbsbildnis, Zeitschrift für Kunstwissenschaft, 1954.), u kojoj on tvrdi da bi se djelo Kuzanskoga, *De docta ignorantia*, trebalo uzeti u obzir kao izvor kompleksne ikonografije Dürerova Autoportreta. Autori kasnijih studija najčešće su upućivali na drugo djelo Nikole Kuzanskog, *De visione Dei*, i njegovu poznatu metaforu portreta svevidećeg Boga. Nema sumnje da je navedeni tekst od presudne važnosti u potrazi za paralelama između učenja Kuzanskog i ikonografije Dürerova Autoportreta iz Münchena. Međutim, problem je u tome što povjesničari umjetnosti najčešće ne zalaze dalje od samo površnih usporedbi Kuzanskih metafora i Dürerova Autoportreta, čime ne uspijevaju namaknuti dovoljno čvrste dokaze kako bi podržali tezu.

U potrazi za elementima koji bi otkrili uvjerljive veze s ikonografijom Dürerova Autoportreta u krznu, treba uzeti u obzir *De visione Dei* u kontekstu cjelokupnog opusa Nikole Kuzanskog, s posebnim naglaskom na njegovoj kristologiji i ideji ljepote. Nikola Kuzanski i Dürer dijele mišljenja o mnogim važnim temama: ne samo o ljepoti, skladu i idealnim proporcijama već i o važnosti matematičkih i geometrijskih likova u likovnim umjetnostima. Čini se još važnijom zajednička humanistička ideja o Čovjeku, umjetniku te vezi između Čovjeka i Boga. Kuzanska učenja o Kristu obilježavaju novu fazu u povijesti kršćanskog humanizma: opisujući Krista kao „*homo perfectus*“, a Čovjeka kao „*Deus humanatus*“ ili „*alter Deus*“, Kuzanski naglašava blisku vezu između Krista i Čovjeka te time utire put revolucionarnoj humanističkoj ideji o Čovjeku kao (gotovo) jednakom Bogu. Isus Krist nije samo Bog i Čovjek, on je „*summa et perfectissima humanitas*“, dok je, s druge strane, Čovjek „*imago viva Dei*“. Veza je tako bliska da će (prema Kuzanskom) čovjek prave vjere vidjeti Božju sliku kao odraz vlastitog lica kad pokuša zamisliti Njegovu pravu sliku (*vera icon Christi*). Upravo se o tome radi u Dürerovu Autoportretu u krznu: Dürer prikazuje sebe kao Krista jer je prava slika Božja zapravo ogledalo u kojem se vlastita obilježja promatrača odražavaju „*quasi in speculum aeternitatis vivum*“.

Nema sumnje da ikonografija Dürerova kristolikog Autoportreta navodi na različite interpretacije. Međutim, čini se da je jedinstveni čin autoportretiranja u liku Krista najbolje razumljiv u kontekstu kuzanske kristologije. Krist je ne samo najsavršeniji čovjek već on također utjelovljuje i cjelokupno čovječanstvo i beskonačnu množinu ljudskih individualnosti. Krist u svojoj neograničenoj ljubavi pristupa svakom čovjeku na način koji najbolje odgovara njegovoj svrsi – na primjer, preuzimajući

sliku bez mane samog pojedinca (koji zauzvrat postoji u Kristu kao primjerak). Psihološki gledajući, Kuzanski povezuje Kristovu ljubav – koja je milost iskupljenja – s čovjekovim samoljubljem. Čovjek, koji u skladu s vlastitom naravi voli samoga sebe, voljet će Krista utoliko više ako prepozna sebe u Njegovu liku. Ova se teorija čini gotovo kao isprika za očigledno idealizirani autoportret. Međutim, o kuzanskoj metafori i Dürerovu Autoportretu trebalo bi se raspravljati u odgovarajućem kontekstu: kardinalovo nagađanje služi kako bi podcrtalo njegovu osnovnu premisu, po kojoj je čovjekov krajnji cilj prepoznati samog sebe u Kristu i uvidjeti Krista u samome sebi. S druge strane, Dürerovo autoportretiranje, njegov cjelokupan umjetnički i pisani opus bez sumnje su čvrsti dokazi njegova uvjerenja prema kojemu slikar kroz svoj kreativni proces izražava svoje poštovanje i zahvalnost Bogu koji ga je obdario dragocjenim talentom. Iako je nemoguće povijesno dokazati da je Kuzanski bio direktan izvor za kristološku ikonografiju Dürerova kristolikog Autoportreta, ipak je istina da slika otkriva jedinstveno razumijevanje Boga, vrlo blisko konceptu koji je predstavio Nikola Kuzanski.

Prijevod s engleskog: Diana Predrag